

“BOZOR IQTISODIYOTINING INNOVATSIYALAR ASOSIDA RIVOJLANISHI”

*Andijon viloyati Andijon mashinasozlik Instituti
Iqtisodiyot fakulteti MENEJMENT yo‘nalishi 4-bosqich talabasi
Rashidov Oyatillo ning*

Annatsiya: *Ushbu maqolada innovatsiyalar iqtisodiyotni rivojlantirishning eng xarakterli xususiyatlaridan biriga aylanib borayotganligi va bozor rivojlanishini tezlashtiruvchi omil sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy dunyoda innovatsiyalardan keng foydalanish orqali- tadbirkorlikni jadal rivojlantirishga erishish mumkinligi haqida taklif va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Inovatsiya, kapital, innovatsion jarayon, ishlab chiqarish omillari, innovatsion strategiya, innovatsion tadbirkorlik.*

Hozirgi vaqtda innovatsiyalar iqtisodiyotni rivojlantirishning eng xarakterli xususiyatlaridan biriga aylanib bormoqda. Yaqinda bu nom ekzotik, noma'lum va hatto professionallar orasida ham unchalik aniq bo'lmagan narsani eslatardi, ammo endi innovatsiyaning o'zi ham, uning tushunchalari ham dunyoni tezda zabt etmoqda. Innovatsion jarayonda jiddiy rol o'ynaydigan va innovatsiyalarni korxonalar uchun strategik resursga aylantiradigan xalqaro kapital bozori kengayib bormoqda, bu borada unga yangi moliyaviy tuzilmalar unga yordam bermoqda.

Xususan, O‘zbekistonda qabul qilingan ko‘plab normativ-huquqiy hujjatlar va ижтимоий тармоқларда кенг муҳокамага қўйилган қонун лойиҳаларида о‘z aksini topgan. Innovatsion faoliyat to‘g‘risida 2020 yil 27 iyuldagi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 22 yanvardagi “2017–2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishlari bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Faol tadbirkorlik, innovatsion g‘oyalar va texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlash yili”da amalga oshirishga oid davlat Dasturi to‘g‘risida”gi prezident farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag‘allikni qisqartirishga oid davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2020 yil 26 martdagi PF-5975- son Farmoni , «O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi hamda uning tizim tashkilotlari faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida» 2020 yil 26 martdagi PQ-4653-son, «Aholini tadbirkorlikka jalb qilish tizimini takomillashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida» 2020 yil 13 oktabrdagi PQ-4862-son qarorlari, “O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi huzuridagi tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi

faoliyatini samarali tashkil etish to'g'risida ” 2021 yil 17 fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori kabi myoriy hujjatlar shular jumlasidandir. Ushbu hujjatlarni qabul qilishdan maqsad tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, innovatsion tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish, innovatsiyalar uchun qulay bo'lgan normativhuquqiy, moliyaviy va axborot muhitini yaratishdan iborat.

Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish orqali tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish tadqiqot ishining maqsadi hisoblanadi. Tadqiqotning vazifalari esa sanoatda raqobatbardoshlik va mahsuldorlikni oshirish bosqichlarini tadqiq qilish va uning o'ziga xos xususiyatlarini asoslash; yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish va ishlab chiqarish va eksport tarkibida ulushni oshirish, innovatsion texnologiyalar va ilg'or boshqaruvni qo'llashni kengaytirishra ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashdan iboratdir.

Ayrim mualliflarning fikricha, an'anaviy iqtisodiyot ham, boshqa asosda rivojlanayotgan yangi iqtisodiyot ham mavjud. Bizning fikrimizcha, bu ikki modelni qaramaqarshi qo'ymasdan ikkalasining ijobiy tomonlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi, chunki an'anaviy iqtisodiyot zamirida yangisi asta-sekin rivojlanib borishini namoyish etadi. Darhaqiqat, zamonaviy dunyoda innovatsiyalar ishlab chiqarish omiliga aylangani haqiqatdir. Ma'lumki, an'anaviy ravishda ishlab chiqarishning uchta omili mavjud: yer, mehnat va kapital. Ularni birinchi bo'lib J. B. Sey tahlil qilgan edi. Hozirgi vaqtda bu omillar odatda tadbirkorlarning qobiliyatini va ba'zi mualliflarning fikriga ko'ra, axborot omilini ham o'z ichiga oladi va shu bilan iqtisodiyotni rivojlantirishda axborotning rolini ta'kidlaydi.

Albatta, innovatsiya kabi hodisani o'rganish jarayonida ikki olim, ya'ni N.Kondratiev va avstriyalik J.A.Shumpeterning nomlarini unutmaslik kerak. Aynan Shumpeter o'zining “Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi” tadqiqotida innovatsiya tushunchasiga birinchi bo'lib ta'rif bergan. U innovatsiyani tijorat muammolarini hal qilishga qaratilgan mavjud ishlab chiqarish omillarining ilmiy va tashkiliy birikmasi sifatida talqin qildi. Shumpeter bevosita innovatsiyalarda iqtisodiy tizimlarning rivojlanish manbasini payqadi. Chunki o'ziga xos kontent innovatsiyasi-bu o'zgarishlar, ular beshta tipik o'zgarishlarga e'tibor berib, ta'kidlagan:

1. Yangi texnologiyalar, yangi texnologik jarayonlar yoki yangi ishlab chiqarish bozorlarini ta'minlash;
2. Yangi xususiyatlarga ega mahsulotlarni joriy etish;
3. Yangi xom ashyolardan foydalanish;
4. Ishlab chiqarishni tashkil etish va ishlab chiqarishni moddiy-texnik ta'minotidagi o'zgarishlar;

5. Yangi bozorlarning paydo bo'lishi.

Bundan tashqari, u innovatsiya tushunchasidan foydalanib, uni o'zgarishlar sifatida izohladi, uning maqsadi iste'mol tovarlarining yangi turlarini, yangi ishlab chiqarishni va yangi ishlab chiqarishni tashkil etish shaklidagi transport vositalarini joriy etish va ulardan foydalanishdir. Innovatsiyalarni tavsiflashda Shumpeter bu jarayonda tadbirkorning rolini doimo ta'kidlab kelgan, chunki aynan tadbirkor harakatlantiruvchi kuch bo'lib, yangi ixtirolarni amaliyotga tatbiq etuvchi va mukofot sifatida foydani oluvchi hisoblanadi.

Maqolada ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan. Ushbu tadqiqot ma'lumotlari rasmiy manbalardan olinib, taniqli iqtisodchi olimlarning иқтисодийётни ривожлантиришда инновацияларнинг роли bo'yicha ilmiynazariy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish, xorij tajribalarini umumlashtirish va mamlakatimizda erishilayotgan yutuqlar bo'yicha olingan natijalarga tayangan holda innovatsion tadbirkorlikni o'rganishga erishildi.

Agar mamlakatimizdagi innovatsion jarayonlar bilan rivojlangan mamlakatlardagi holatni taqqoslasak, hozirgi vaqtda dunyoning rivojlangan mamlakatlari 15 yildan ortiq vaqt mobaynida innovatsion iqtisodiyot va beshinchi texnologik tsikl (uzoq to'lqin) ta'sirida bo'lib kelmoqda. Shunchaki beshinchi to'lqinga kirish imkoniyatiga ega bo'lgan davlatlar, hatto undan keyin ham nima qilishlari kerak?

Ular birinchi navbatda yangi yuqori texnologiyali yo'nalishlarda ilmiy izlanishlarini boshlab, bu mamlakatlarga yetib olishadimi? Ko'rinib turibdiki, bu juda muammoli. Biroq, bu ushbu mamlakatlarning, xususan mamlakatimizda boshqa davlatlar tomonidan yaratilgan texnologiyalardan foydalanishiga va ulardan o'z iqtisodiyotlarini rivojlantirishda foydalanishga, chet el investitsiyalariga mamlakatga kirib kelishi uchun imkon qadar ko'proq shart- sharoit yaratish rivojlangan mamlakatlardan o'zib ketishga harakat qilishga to'sqinlik qilmaydi. Bir muncha vaqt oldin bu tajriba Yaponiya, Janubiy Koreya va boshqa mamlakatlarda amalga oshirilgan. Darhaqiqat, innovatsiyalar tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlar va globallashuvning ijobiy tomonlari, birinchi navbatda, Janubiy Koreya, Tayvan, Gonkong, Singapur kabi Janubi-Sharqiy Osiyo (ko'pincha "yo'lbarlar" deb ataladi) davlatlari tomonidan qo'lga kiritildi, shuningdek, Keltlar "yo'lbar"i - innovatsiyalar sohasida etakchilardan biri bo'lgan Irlandiya xisoblanadi. Bu davlatlar O'zbekiston uchun paradigma bo'lib xizmat qilishi mumkin, chunki bizning mamlakatimiz o'zining kichik bozori, kambag'al an'anaviy resurslari bilan o'zining raqobatbardosh noyob noan'anaviy manbalaridan foydalangan holda innovatsion yo'lni tanlasagina muvaffaqiyatli rivojlana oladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, innovatsion tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgan va ishlab chiqarish jarayoniga xorij tajribasini qo'llab, yangiliklar joriy etilgan zamonaviy korxonalarda, an'anaviy korxonalarra nisbatan ish haqi 2-3 barobar, ish

unumdorligi 2 barobar oshganligi, ayniqsa ishchi xizmatchilar turmush darajasining ilgariga nisbatan sifati va farovonligi ta'minlanayotganligi bugungi innovatsion iqtisodiy islohotlarining ijobiy tomonlarini ko'rsatmoqda. Ammo erishilayotgan yutuqlar bilan bir qatorda hal etilishi lozim muammolar ham mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Гужин А.А., Гужина Г.Н. Материальные интересы в системе экономического роста// Московское научное обозрение. 2012.*
2. *Гужина Г.Н. Социально-экономическая сущность и принципы формирования системы стратегического управления//Вестник Российского государственного аграрного заочного университета. 2009.*
3. *Иванов М.А., Гужина Г.Н. Особенности управления рисками в рыночных условиях//Вестник Российского государственного аграрного заочного университета. 2009.*
4. *Назаршоев Н.М., Гужина Г.Н., Гужин А.А., Ежкова В.Г. Стратегия развития бизнеса как инструмент управления конкурентоспособностью// Инновации и инвестиции. 2016.*